

НАУКОВЕ ЖИТТЯ НМАУ ІМ. П. І. ЧАЙКОВСЬКОГО

НАУКОВІ КОНФЕРЕНЦІЇ

ТУКОВА І. Г.,
ШЕВЧУК ОЛ. Ю.

СИМПОЗИУМ «MUSICA INCOGNITA»: ДО 15-РІЧЧЯ КАФЕДРИ СТАРОВИННОЇ МУЗИКИ І 20-РІЧЧЯ КЛАСУ КЛАВЕСИНА НМАУ ІМ. П. І. ЧАЙКОВСЬКОГО

На щорічні наукові зустрічі, які проводить кафедра старовинної музики Національної музичної академії України, очікують фахівці і численні шанувальники докласичного і сучасного мистецтва. Цього року науково-практичний симпозіум «Musica incognita: XVI – XXI» відбувся 24–26 квітня, він був присвячений одразу двом ювілеям – 15-річчю кафедри старовинної музики і 20-річчю класу клавесина НМАУ ім. П. І. Чайковського. Висвітлюючи цю подію, не лише підіб'ємо підсумки щодо порушених на симпозіумі наукових проблем, а й привернемо увагу до традицій цього унікального на пострадянському просторі центру дослідження старовинної і сучасної музики.

Науковою діяльністю кафедри охоплено кілька напрямів, зокрема: комплексне вивчення української православної монодії і партесного співу; дослідження західноєвропейської барокової (передусім проблем виконавства) і сучасної музики (другої половини ХХ – початку ХХІ ст.). Поєднати таку різноманітність творчих зацікавлень змогла універсальна наукова особистість – завідувач кафедри, доктор мистецтвознавства, професор, академік Національної академії мистецтв України Н. О. Герасимова-Персидська, яка у своїх працях торкнулася чи не кожної із зазначених проблем. Дослідники сформованої нею наукової школи багато в чому розвивають ідеї, закладені в її численних працях, пропонуючи і свої цікаві творчі знахідки й аналітичні здобутки. У потужності наукової школи Н. О. Герасимової-Персидської переконає те, що серед учасників наукових симпозіумів, які проводить кафедра, більшість – її учні або учні її учнів.

Універсальність кафедри старовинної музики полягає в тому, що вона поєднує дослідницьку діяльність з виконавською. Засновником виконавського напрямку стала професор С. М. Шабалтіна, перша відома в Європі концертуюча українська клавесністка, багато вихованців якої працюють в Україні та за її межами.

Щорічні науково-практичні конференції кафедри якісно оновлюють усталені норми академічних зібрань, під час яких наукові ідеї звично апробуються лише у доповідях. Натомість вироблено новий цікавий і нетрадиційний формат, у якому різноманітні форми й жанри наукових дискусій змінюють одна одну: конференційні засідання і лекції провідних науковців із різних країн світу, майстер-класи виконавців старовинної музики і сучасних українських композиторів, відеоперегляди документальних фільмів із подальшим їх обговоренням. Обов'язковими

на цих симпозіумах є концерти, у яких беруть участь клавесиністи кафедри, учасники вокальних ансамблів, створені при ній, а також запрошені колективи й окремі виконавці давньої музики. За роки роботи симпозіуму в ньому взяли участь такі відомі вчені, як І. Барсова, О. Бурундуковська, М. Велімирович, Н. Заболотна, Ю. Медведик, А. Мілка, І. Приходько, І. Пясковський, М. Тарасевич, К. Южак, виконавці Т. Польт-Луценко, Т. Слюсарчик, Р. Стельмащук, композитори А. Загайкевич, О. Войтенко, С. Луньов, С. Пілютиков та інші.

Цього року традиція «поліформатності» також виявилася повною мірою. Як і завжди, були нові сюжети досліджень, нові «дійові особи», подивували несподіванки. Зацікавлення аудиторії зростало: незважаючи на те, що багато подій симпозіуму відбувалися у вихідні дні, доповідачів щоразу зустрічала повна зала вдячної публіки, яка, утім, частково змінювалася, адже різні творчі заходи зацікавлювали й різних слухачів. Якщо докладніше, відбулося три конференційних засідання, два концерти, дві відкритих лекції і два відеоперегляди з подальшим обговоренням.

Перше конференційне засідання було присвячене проблемам медієвістики, джерелознавства і практичного вивчення вітчизняного духовного співу в його визначних історичних здобутках. Це одна з постійних тематичних сфер досліджень кафедри. Ол. Ю. Шевчук наголосила на неперехідному значенні поширення київської нотації в середині XVII ст. з україно-білоруських земель до Московії, де «київським знаменем» стали фіксувати не лише російський, а й український (прийдешній і новий) репертуар, з'явилися нові стимули для розвитку теорії музики. Теоретичне і практичне спрямування мала доповідь І. О. Чижик: дослідниця вийшла на новий рівень опанування знаменної нотації, завдяки чому стало можливим виконання монодійних піснеспівів безпосередньо за крюковими текстами, і це успішно було продемонстровано під час засідання. Історичні й теоретичні аспекти розвитку осмогласся розкрила О. П. Прилепа. Б. Є. Жулковський здійснив реконструкцію річного святкового репертуару українських кондаків (за співацькими Анфологіонами XV – XVIII ст. і «Гласопіснцями» й «Напівниками» XIX – початку XX ст.). О. Л. Зосим розглянула духовну пісенність, аргументувавши вплив принципів структурування «Богогласника» 1790–1791 років на західноукраїнські співаники XIX – XX століть (переважно Греко-католицької церкви).

Протягом **другого конференційного засідання** доповідачі торкнулися майже всіх проблем, порушених на симпозіумі. Розповідь О. В. Хорольського, який розкрив цікаві й заплутані шляхи історії віоли да гамба, ілюструвалася унікальним матеріалом і грою доповідача на цьому інструменті. Необхідно зазначити, що це новий аспект дослідження барокового інструментарію і виконавської практики, представлений на симпозіумі вперше. А. М. Гадецька присвятила свою доповідь актуальній у сучасній культурології проблемі міфотворчості щодо композиторської біографії. Вона проаналізувала фільмографію про життя М. І. Глінки, створену наприкінці сталінської епохи. У виступі Е. Д. Джабраїлової-Кушнір йшлося про роль *basso ostinato* у творчості сучасного українського композитора М. Шалигіна (Потрійний концерт). У двох доповідях розглядалася західноєвропейська музика Нового часу: І. Г. Тукова розглянула єдність світосприйняття в музичному мистецтві й природознавстві зазначеного періоду й охарактеризувала методи дослідження їх зв'язків; І. М. Приходько здійснив історичний екскурс в історію розвитку багатоголосся, визначивши своєрідність двоголосся у клавірній музиці Й. С. Баха.

На початку **третього зібрання симпозіуму** було перекинуто тематичну арку до першого засідання в обговоренні питань розвитку української духовної музики. Є. В. Ігнатенко оприлюднила нові результати порівняльного дослідження впливу поствізантійського співу на україно-білоруську традицію XVI – XVII ст. Дискусійною, насиченою новими історичними фактами була доповідь І. Ю. Кузьмінського про шляхи розвитку партесного співу в XVII ст., зокрема про роль уніатів і протестантів. Б. М. Дем'яненко презентував розроблений ним новий підхід до аналізу партесного багатоголосся, зіставивши уявлення про ієрархічну структуру музичного стилю і систему понять у галузі математичної статистики. Завершилася перша половина засідання доповіддю Т. В. Гусарчук про феномен особистості А. Веделя і жвавим обговоренням соціонічних типів, можливостей їх визначення.

У другій половині засідання розглядалися світська інструментальна музика, зокрема клавесинна, та своєрідність виконання барокових і романтичних творів. Важливо, що доповідачі Н. В. Сікорська, Н. В. Фоменко, О. В. Шадріна-Личак вдалися до наукової роботи, маючи вже досвід практичної діяльності. Як виконавиці, вони відомі в Україні й за її межами. Їхній педагог по класу клавесина С. М. Шабалтіна у своїй доповіді розповіла про історію формування історично інформованого виконавства і досягнення київської клавесинної школи.

Перший концерт симпозіуму був присвячений 20-річчю класу клавесина у НМАУ ім. П. І. Чайковського. У ньому взяли участь студенти, які тільки опановують мистецтво клавесинної гри, а також досвідчені випускники цього класу (О. Жукова, Н. Фоменко, Н. Сікорська, О. Шадріна-Личак та ін.), інструменталісти й співаки, які спеціалізуються на виконанні барокової музики (флейтисти А. Шапочкіна, І. Єрмак, органістка Г. Булибенко, співачки О. Нагорна, Н. Хмілевська, Т. Яшвілі). На завершення концерту С. Шабалтіна блискуче виконала віртуозну п'єсу Ж. Н. Руайє «Вертіго». Першим «сюрпризом» конференції став дует інструментів, спільне звучання яких неможливо уявити, однак їх парадоксальна злагодженість захопила публіку: найвідоміша барокова п'єса «Зозуля» Л. К. Дакена прозвучала на клавесині й акордеоні у виконанні С. Шабалтіної і Є. Черказової.

Другий концерт занурив слухачів у лірико-молитовний світ слов'янського церковного співу, багатого на традиції. Жіночий секстет «Покров» (частина більшого ансамблю мішаного складу) виконав під орудою регента О. Радько канонічні українські й російські піснеспіви, доповнені репертуаром із візантійською і болгарською стилістикою. Цікаво, що у творах Т. Яшвілі, композиторки і водночас співачки «Покрова», які також прозвучали в концерті, поєднано ті самі мелодичні витоки, і цим зумовлено інтонаційну монолітність концерту. Виконавцям вдалося досягти такої врівноваженості звучання, коли просвітлена стриманість і молитовна сконцентрованість, притаманні богослужбовому співові, посилилися ліричністю і нешлідробною емоційністю, доречною в концертному виступі.

За традицією, на симпозіумах кафедри старовинної музики завжди присутні гості – відомі вчені. Цього року з лекцією про творчість М. Чюрльоніса виступила професор Литовської академії музики й театру Г. Дауноравічене. Вона розкрила світ композитора й художника, який випередив свій час, проаналізувала його пошуки у сфері дванадцятитонової техніки, формування тематичного матеріалу творів на основі різноманітних шифрів, монограм, акровіршів тощо, виявила зв'язок його творчості з пошуками митців-модерністів початку ХХ століття.

Ще однією традицією симпозіумів кафедри стали лекції Н. Герасимової-Персидської. Цього року вона розповіла про якості часу в музиці ХХІ ст., зосередившись на одній із нових сторін у її розвитку – тяжінні до уповільнення, яке відбувається завдяки роботі композиторів з музичним часом. Для «музики перебування» характерним є тривалий час звучання, розтушовування початку й завершення твору, своєрідна емоційна відстань між слухачем і твором, зумовлена величиною і масштабністю явищ, відображених композитором. Лекція супроводжувалася музичними ілюстраціями із творів сучасних литовських і українських композиторів.

Під час симпозіуму відбулося два відеоперегляди. Є. Ігнатенко представила документальний фільм «Оксиринхський папірус: кінець однієї епохи і початок іншої» (режисер С. Аркенті, учасники – Л. Ангелопулос, С. Псарудакіс, С. Адам). У ньому показано матеріали, зібрані грецькими дослідниками про унікальну історичну пам'ятку – Оксиринхський папірус кінця III – початку IV ст., на якому записано гімн Святій Трійці. Автори фільму ознайомили з варіантами інтонаційної реконструкції давньогрецької мови і принципами давньогрецького музикування (на прикладі гімну Музі) й показали його можливий вплив на розшифровку й виконання Оксиринхського гімну. Демонстрація цього фільму стала можливою завдяки Є. Ігнатенко, яка переклала тексти українською мовою.

Завершальна зустріч симпозіуму була присвячена кіномузиці. Відомий у цій галузі композитор В. Ю. Храпачов поділився своїми роздумами про своєрідність цього різновиду мистецтва і роль музики в художніх та анімаційних фільмах. Заперечивши зверхнє ставлення до ролі кінокомпозитора в радянському середовищі як другорядної, він розповів про нове її сприйняття, наголошуючи на необхідності урівноважити позиції режисера й автора музики, як це відбулося у повнометражному художньому фільмі «Ніч світла». На завершення перегляду – другий сюрприз: поспілкуватися з глядачами прийшов режисер фільму Р. Г. Балаян. Так у середовище музикознавців потрапили кінокомпозитор і кінорежисер. Можна було захоплено стежити за полілогом між В. Храпачовим, Р. Балаяном і В. Сильвестровим, та, на жаль, не можна відтворити всієї пристрасності бесіди, блискучих реплік, монологів і «ліричних відступів». У розмові йшлося про кілька ключових позицій: автор музики має йти за волею режисера, інтуїтивно й логічно розуміти всі його натяки й побажання; тоді як співпраця режисера з занадто самостійним композитором неможлива, оскільки незалежна «повнометражна симфонія вбиває кіно»...

Симпозіум завершився емоційно яскраво і піднесено. Хочеться побажати всім його учасникам і організаторам нових яскравих подій у межах майбутніх зустрічей, організованих кафедрою старовинної музики Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського.